

DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.42.21031>

УДК 27-427:17.023.32(045)

ЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ТЕХНІЧНОГО ПРОГРЕСУ У СВІТЛІ СОЦІАЛЬНОГО ВЧЕННЯ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ

Олександра Матюхіна

Державний університет «Київський авіаційний інститут»
e-mail kievfilozofia@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-2789-0237>

Анотація. Проаналізовано соціальне вчення Католицької Церкви щодо етичних викликів, зумовлених технічним прогресом у сфері праці. Показано, що в межах цього підходу праця розглядається як фундаментальний вимір людського буття, пов'язаний із самореалізацією особи та утвердженням суспільного блага, а технічний прогрес – як процес, що одночасно розширює можливості людини і породжує нові форми залежності та відчуження. Обґрунтовано, що ключовим принципом соціальної доктрини Церкви є пріоритет людської гідності, який визначає необхідність етичного оцінювання результатів технічного прогресу та їх наслідків у сфері праці. Водночас показано, що запропонована Церквою нормативна модель потребує подальшої конкретизації щодо сучасних форм технізації праці, автоматизації та посилення залежності людини від технічних систем.

Ключові слова: духовність, етичні проблеми, гідність людини, моральні цінності, соціальне вчення Католицької Церкви, праця, технічний прогрес.

Вступ

Високі темпи розвитку техніки та технологій є одним із рушіїв розвитку суспільства. У ХХ та ХХІ століттях, коли пишуть про розвиток суспільства, додають епітет «прогресивний». Дійсно, важко заперечити, що ХХ та початок ХХІ століття ознаменувались численними прогресивними змінами в багатьох царинах суспільного життя. Третя революція в продуктивних силах, науково-технічна, привела до високого рівня автоматизації виробництва та появи нових галузей виробництва. Розвиток і вдосконалення комп'ютерної техніки зробили можливим розвиток інформаційних та телекомунікаційних технологій, поширення їх не лише у сфері матеріального виробництва, а також у духовній, організаційній, соціальній. Формується особливий тип суспільства – інформаційне суспільство. Багато якісних змін у житті суспільства стали можливими завдяки технічному прогресу. Зміни в напрямку появи нової якості – це і є розвиток. Але розвиток може бути як прогресивним, так і регресивним. Прогресивний розвиток техніки і технологій не завжди спричиняв відповідні прогресивні зміни в інших царинах життя суспільства. Поруч із прогресивними проявляються і регресивні зміни, деякі з яких породжують загрози для життя людства. Деякі цих проблем науковці окреслюють як етичні проблеми технічного прогресу. До них належать: уже згадувані екологічні наслідки, зростання безробіття через автоматизацію та роботизацію виробництва, поступове витіснення людини з ринку праці, втручання в природу людини та її життя внаслідок розвитку біотехнологій, мілітаризацію, погіршення якості життя людини, перетворення її на придаток техніки, поглиблення всіх видів нерівності, особливо соціальної. Серед етичних проблем технічного прогресу пріоритетною вважається проблема екологічних наслідків технічного прогресу. Католицька Церква пріоритетними вважає проблеми, які технічний прогрес породжує у бутті людини.

Католицька Церква наголосила на необхідності етичної експертизи надбань технічного прогресу. Ще до доповідей Римського клубу, Церква вказала на моральну кризу суспільства, яка стала одним з наслідків науково-технічного прогресу. Його

досягнення стали слугувати дегуманізації, руйнуванню загальнолюдських моральних і духовних цінностей, навколишнього середовища, без яких неможливе існування людства. Людина перетворюється на придаток техніки, прогрес здійснюється заради прогресу без відповідальності за його наслідки. Водночас відмічається, що технічний прогрес збільшує можливості людини у задоволенні реальних матеріальних потреб, боротьбі з хворобами, подоланні бідності, голоду. Католицька теологія не заперечує прогрес, але закликає зробити його засобом розвитку людини. Тому в центрі уваги Католицької Церкви стали етичні проблеми технічного прогресу. «Історія європейської культури свідчить про те, що без вивіреної системи загальнолюдських і християнських суспільно-етичних цінностей та відповідних принципів соціальної практики неможливо сподіватися на подальший суспільний розвиток, «зняття» проблеми «кризи людського життя» та переорієнтацію морально недосконалого суспільства на дотримання імперативу прогресивного розвитку, а водночас і захист кожного окремо взятого людського життя.» (9,6). Техніка є результатом людської праці, необхідною складовою продуктивних сил. Переважна частина етичних проблем технічного прогресу пов'язана зі змінами, які він вносить у людську працю. Проте в умовах сучасних форм технізації праці постає питання, наскільки соціальне вчення Католицької Церкви здатне не лише окреслити загальні етичні принципи, а й дати достатньо конкретні орієнтири для осмислення новітніх форм залежності людини від технічних систем.

Мета та завдання дослідження

Мета статті – проаналізувати соціальне вчення Католицької Церкви щодо етичних викликів, зумовлених технічним прогресом у галузі праці, а також з'ясувати можливості і межі застосування цього підходу до осмислення сучасних форм технізації праці.

Відповідно до поставленої мети визначено такі завдання дослідження:

1) проаналізувати основні положення соціального вчення Католицької Церкви щодо праці, людської гідності та технічного прогресу;

2) виявити етичні проблеми, що виникають у галузі праці під впливом технічного прогресу;

3) охарактеризувати нормативні принципи, які пропонує Католицька Церква для їх осмислення;

4) визначити межі застосовності соціального вчення Католицької Церкви до аналізу сучасних процесів технізації праці.

Методологія дослідження

Для реалізації поставленої мети використано герменевтичний метод, який дав змогу проаналізувати енцикліки, соборні документи та інші тексти соціального вчення Католицької Церкви в аспекті їх етичного змісту. Метод аналізу і синтезу застосовано для виявлення основних підходів Церкви до осмислення технічного прогресу в галузі праці та для узагальнення її нормативних положень. Компаративний підхід використано для зіставлення позитивних і критичних оцінок технічного прогресу в соціальному вченні Церкви. Феноменологічний підхід дав змогу зосередити увагу на праці як на способі людського буття та самореалізації особи. Методологічну основу дослідження також становить антропологічний принцип, відповідно до якого технічний прогрес оцінюється крізь призму людської гідності, а не лише ефективності чи продуктивності.

Результати дослідження

У соціальному вченні Католицької Церкви велика увага приділяється проблемі прогресу загалом та науково-технічного прогресу зокрема. Вже в енцикліці «*Regum novarum*» папа Лев XIII оцінює досягнення і небезпеки прогресу в різних царинах суспільного життя з позицій католицького віровчення. Але в цей час більше зверталася увага на соціальний прогрес, виклики, які він ставить перед Церквою та людиною. Перша половина XX ст. характеризувалася стрімким розвитком техніки. Але широке, навіть пріоритетне використання надбань науки і техніки у військовій галузі; для масового знищення людей у Третью Рейху; бомбардування США атомними бомбами Хіросіми та Нагасакі, де, за даними RERF, миттєво загинуло понад 80 тис. людей (а на початок 1946 р. загальне число жертв, враховуючи загиблих від радіації, перевищило 210 тис.), наочно показало небезпеки, на які наражає людство науково-технічний прогрес. Церква джерело цих небезпек бачить не в самих досягненнях науки та техніки, а в їх неналежному, або навіть злочинному використанні особою та суспільством, підміні гуманізму технократизмом.

На небезпеку абсолютизації технічного прогресу як головного джерела розвитку суспільства вказав ще в середині XX ст. папа Пій XII. «Бачення світу, яке визначається духом техніки, – стверджував він у різдвяному виступі 1953 р., – містить у собі основу обману. Людина, сліпо вірячи в необмежену всемогутність техніки, сама закриває себе в темниці – хоч і просторій, але замкнутій, перебування в якій нестерпно для людського духу, – бо погляд його обмежується лише світом матерії. Значної шкоди завдає дух техніки людині, піддаючи її чарам, у сфері власне релігійності, у відносинах зі світом трансцендентного. Адже сама по собі техніка, якщо мислити логічно, не вимагає відмови від релігійних

цінностей, це лише так званий “дух техніки” ускладнює прийняття людиною Божої істини» (7,72).

У пастирській конституції II Ватиканського Собору «*Gaudium et Spes*» глибоко аналізується саме явище науково-технічного прогресу, його місце і роль у житті суспільства та людини. На тлі загального захоплення надбаннями науково-технічного прогресу, вивіщення його до рангу основного знаряддя розв'язання всіх соціальних, економічних, політичних проблем, положення конституції прозвучали як виважений і ясний голос розуму, і не просто розуму, а розуму християнського, гуманістичного. З позицій католицького віровчення окреслюються позитивні та негативні сторони НТП, небезпеки, які він породжує. «Тому слід підтримувати технічний прогрес, дух новаторства, прагнення відкривати й розширювати підприємства, удосконалювати методи виробництва, а також неослабні зусилля всіх, хто задіяний у виробництві, тобто всі складники, що слугують цьому прогресові. Але головною метою виробництва є не просте збільшення продукції, не прибуток чи панування, а служіння людині, причому у всій її повноті (1,64).

Технічний прогрес швидко змінює виробництво, змінює характер праці, місце людини у виробництві, її реляції з технікою, з іншими учасниками виробничого процесу. Церква виокремлює численні етичні проблеми, які породжує технічний процес у галузі праці. Не заперечується, що частина цих змін має прогресивне спрямування, зокрема автоматизація важкої фізичної праці. Водночас людина дедалі більше перетворюється на додаток до техніки. Цінність людини ставиться в залежність від економічної ефективності її праці, її ролі в пришвидшенні технічного прогресу та здатності запроваджувати та використовувати його досягнення у виробництві з метою збільшення його прибутковості. Нові технології використовуються для інтенсифікації праці, змушуючи людину працювати на межі своїх фізичних та розумових сил. На цю проблему вказував вже папа Лев XIII в енцикліці *Regum Novarum*: «Несправедливо і нелюдяно вимагати від людини стільки праці, що ця людина з великого перепрацювання чуманіє думкою і надривається тілом»(4,33). Якщо у часи написання енцикліки *Regum novarum* інтенсифікації виробничих процесів сприяла відсутність законів про охорону праці, то внаслідок НТР інтенсифікація виробництва зумовлюється прогресом техніки і технологій. Береться до уваги кінцевий результат – вироблення максимуму одиниць продукції в одиницю часу, а не можливості самої людини.

Іоанн Павло II в енцикліці «*Laborem exercens*» глибоко аналізує соціальний та етичний аспекти проблем, які в галузі праці породжує технічний прогрес. «Розвиток промислу і зв'язаних з ним різноманітних ділянок – аж до найновітніших технологій електроніки, головно на полі мініатюризації, інформатики, телематики й інших – вказує на те, яку величезну роль відіграє між тим підметом і предметом праці (з нашим цього слова значенням) народжений з людської думки союзник людської праці: техніка. В цьому разі розуміється праця не як суб'єктивна вмілість чи здатність до праці, але як сукупність знаряддя, яким людина послуговується у праці, й

воно, без сумніву, є союзником людини. Воно полегшує працю, підвищує видатність, пришвидшує та збільшує, зростаючим темпом помножує кількість продуктів праці й також, під якісним оглядом, значно їх удосконалює. Але, в деяких випадках, може перетворити із союзника начебто в противника людини, а саме в тому разі, коли механізація праці „випирає“ людину, забираючи в неї велике особисте задоволення і прагнення до творчої діяльності й до відповідальності; або коли позбавляє заняття багатьох досі zatrudнених працівників, або ж учиняє людину невільником машини, надмірно її причаровуючи» (3,5).

Технічний прогрес у сучасному суспільстві як створює умови для покращення якості життя, поліпшення умов праці, так і для перетворення людини з суб'єкта в об'єкт. Понтифік наголошує на нерозривному зв'язку праці і гідності людини. Він повторює положення пастирської конституції II Ватиканського Собору *Gaudium et spes*: «Церква в тому переконана, що праця становить собою основний вимір буття людини на землі» (1,4). Через працю людина вдосконалює себе, свій матеріальний та духовний світ. Своєю працею людина розвиває діло Творця, підкреслює Іоанн Павло (Див.3, 25). Техніка, коли вона виступає як помічник людини, створена для посилення і розширення фізичних та інтелектуальних можливостей, здатна відкривати для людини небачені перспективи творчої натхненної праці в ім'я суспільного блага. Але технократична ментальність здатна перетворити техніку з помічника і союзника у ворога людини. «Коли гору бере абсолютизація технологій, доходять до плутанини між цілями та засобами: підприємець вважатиме єдиним критерієм дії максимізацію прибутку...» (6, 71). Тоді механізація, автоматизація не полегшують працю, а перетворюють працівника на придаток машини. Скорочення робочих місць приводить до зростання безробіття. А праця, наголошує Папа Римський, є невід'ємним, наданим Богом правом людини. Позбавлення людини права на працю є зазіханням на її гідність. Водночас технічний прогрес породжує й іншу етичну дилему. Працівник не позбавляється праці, але позбавляється права рішення, обмежується його суб'єктність. Зміст, темп, ритм трудових процесів і навіть самого життя людини задається технікою. Звертаючись до сьогодення, треба зазначити, що ця тенденція посилюється з винайденням та запровадженням штучного інтелекту. Також технічний прогрес посилює відчуження людини. В енцикліці «*Redemptor Hominis*» Іоанн Павло II наголошує: «Сучасній людині постійно загрожує те, що є його твором, результатом праці його рук, думок, прагнення до свободи. Плоди цієї різноманітної діяльності людини не тільки і не стільки схильні відчуженню у тому сенсі, що відбираються у виробника, скільки – принаймні частково – побічно і безпосередньо за своїми результатами спрямовані проти людини» (5,33).

Він із тривогою вказує, що етичні проблеми, породжені технічним прогресом, загрожують гідності і повноті життя, а, якщо брати до уваги екологічні проблеми, біотехнології, то і самому життю людини. Заради зростання прибутковості виробництва, нестримного консумеризму людство руйнує середовище і умову свого існування – природу Землі. І

технічний прогрес геометрично посилює руйнівний вплив людства на природу. Потужний рушій прогресу – технічний прогрес – водночас здатний виступати і його гальмом, породжуючи загрози для людини. Альфою і омегою прогресу є людина. Без прогресу людини як особистості він втрачає сенс. «Варто підкреслити, що складовим елементом, одночасно ж і найвідповіднішим показником того поступу в душі тієї справедливості і миру, який проголошує Церква і за який вона безнастанно молиться до Отця всіх людей і народів, є, власне, те постійне надавання вартості людській праці чи то під кутом її об'єктивної доцільності, а чи також під кутом гідності суб'єкта кожної праці, яким є людина. Поступ, про який тут ідеться, має здійснювати людина, і то для людини, і видавати плоди в людині. Показником поступу буде щораз то дозріліше визнання доцільності праці та щораз загальніша пошана до прав, які з нею єднаються стосовно гідності людини – суб'єкта праці» (3, 18). На небезпеки, породжені технічним прогресом, вказують у своїх енцикліках, виступах також папи Бенедикт XVI та Франциск I.

Етична експертиза наслідків технічного прогресу, яка постійно здійснюється Католицькою Церквою, не спрямована на його заперечення. Бенедикт XVI писав про позитивну роль нових технологій у прогресі, коли вони зберігають та розвивають автономію та свободу людини: «Технології – варто це підкреслити – є фактом глибоко людським, пов'язаним із автономією і свободою людини. У технологіях виражається і підтверджується панування духу над матерією. Дух, "звільнений «у більшому ступені від поневолення речами, швидше може бути винесений до обожнювання і споглядання самого Творця»» [Павло VI, Енцикліка *Populorum progressio*, 41; Пор. II Ватиканський Собор, Душпастирська Конституція про Церкву в сучасному світі *Gaudium et spes*, 57]. Технології дають можливість панувати над матерією, зменшити ризик, заощадити працю, покращити умови життя. Відповідають вони за цю саму доцільність людської праці: у технологіях, які сприймає як справу власного генію, людина визнає саму себе і втілює в життя свою людяність. Технології є об'єктивним аспектом людської дії [Пор. Іван Павло II, Енцикліка *Laborum exercens*, 5], джерело якої і підстави існування містяться у суб'єктивному елементі: у людині, яка діє» (6, 69). Техніка є знаряддям у руках людини і суспільства. І тільки від них залежить, чи технічний прогрес призведе до загибелі, чи до дійсного прогресу людства. Церква, вказуючи на етичні проблеми технічного прогресу, вказує і на засоби їх розв'язання. Проблеми технічного прогресу не можуть бути розв'язані технічними засобами, а насамперед етичними. Їх породжує не сам розвиток техніки та технологій, а використання без відповідальності, з порушенням шкали цінностей. У соціальному вченні Церкви підкреслюється, що людина є творцем техніки, і мета технічного прогресу – розвиток людини і її сутнісних сил. У протилежному разі розвиток техніки породжує проблеми і небезпеки, перетворюючись у знаряддя регресу. Недарма Іоанн Павло II окреслив сучасну цивілізацію як «цивілізацію смерті». І однією з причин він назвав негативні наслідки науково-технічної революції.

«Магістеріум Католицької Церкви наприкінці ХХ та на початку ХХІ ст. обґрунтовував позицію, згідно з якою подолання системної кризи сучасної цивілізації (проявів "цивілізації смерті", за концепцією св. Івана Павла ІІ) значною мірою залежить від утвердження в соціальному бутті цінностей християнської етики та принципів соціальної практики, до яких належать принципи спільного блага, універсального призначення благ, субсидіарності та солідарності, завданням яких є впорядкування всіх форм людського співжиття на Землі і захист життя і гідності людини як особи (створеної за образом і подібністю до Бога)» (9,58). Особливо підкреслюється важливість утвердження в житті суспільства принципів відповідальності та солідарності. Іоанн Павло ІІ у енцикліці *Evangelium vitae* писав: «Захист і пропаганда життя – не чиясь монополія, але всезагальне завдання і відповідальність. Відповісти на виклик, що зустрічає нас на порозі третього тисячоліття важко: тільки узгоджене співробітництво всіх, хто вірить у цінність життя, допоможе уникнути катастрофи цивілізації та її непередбачених наслідків» (2,92).

Солідарність полягає і в забезпеченні рівного доступу до надбань технічного прогресу, і в суспільному контролі за результатами його використання. Утвердження принципів солідарності та відповідальності в суспільному та особистому житті має велике значення для подолання викликів технічного прогресу, розв'язання породжених ним проблем. Церква підкреслює, що техніка є знаряддям в руках людини і без неї мертва. І тому, коли техніка і технології створюють загрози людині і людству, у цих дій є автор і виконавець, або виконавці, які діють безвідповідально, не здатні або не бажають оцінювати свої дії з позицій суспільного блага. «Треба, отже, щоб та християнська духовність праці стала загальною участю всіх. Треба, щоб, зокрема для сучасної духовності праці, виявилася зрілість, якої домагається напруження і неспокій людської думки і серця: „...християни не вважають, начебто діяльність, яку люди виконують своїм хистом і силою, суперечила Божій всемогутності, начебто розумне створіння суперничало з Творцем. Навпаки, вони радше в тому переконані, що здобутки людства є повторним виявом Божої величі та плодом Його невимовного задуму. А чим більше зростає могутність людей, тим ширше сягає їхня відповідальність: і одиниць, і суспільства... християнська благовість не відводить людей від розбудови світу, ані не є спонукою для занедбування добра ближніх, але радше вона ще більше та ще стисліше їх до цього зобов'язує» (3,25). Етичні проблеми технічного прогресу має розв'язати людство, утверджуючи пріоритет людини над технікою і технологіями, творця над творінням.

На наш погляд, соціальне вчення Католицької Церкви формує послідовну нормативну модель осмислення технічного прогресу, у центрі якої перебуває людська гідність, праця та відповідальність за наслідки використання техніки. Водночас сильна сторона цього підходу – його гуманістична й аксіологічна визначеність – поєднується з певною теоретичною узагальненістю. Його базові принципи дають змогу окреслити моральні межі технічного прогресу, однак потребують подальшої конкретизації

щодо сучасних форм технізації праці, автоматизації, алгоритмізації трудових процесів та посилення залежності людини від технічних систем. Саме тому соціальне вчення Католицької Церкви доцільно розглядати не як завершену відповідь на всі виклики сучасності, а як нормативну основу для подальшого етичного аналізу технічного прогресу

Обговорення

Етичні проблеми технічного прогресу є предметом поглибленої уваги ієрархів Католицької Церкви, католицьких філософів. Результати аналізу цих проблем з позицій католицького віровчення стали складовою соціального вчення Католицької Церкви. У рішеннях ІІ Ватиканського собору, енцикліках, посланнях і промовах Пап Римських від Льва ХІІІ до Франциска І подані основні положення соціального вчення Церкви щодо етичних проблем технічного прогресу, місця та завдань Католицької Церкви в їх розв'язанні. Базовим виступає положення про дійсну сутність прогресу як цілісного розвитку людини, її сил та можливостей.

Католицькі філософи Р. Гвардіні, Ж. Марітен, Г. Марсель у своїх працях критикують «технократизм», що спричиняє деградацію людини у створеному нею технічному світі. Ілюзія необмеженості можливостей технічного прогресу, підміна гуманізму раціоналізацією призводять до розвитку моральних орієнтирів, втрати людиною її суб'єктності. Вони підкреслювали, що небезпеки для людства виникають насамперед не через сам технічний прогрес, а через ставлення до його результатів, втрату духовних орієнтирів, перетворення техніки із засобу на мету. Мислителі шукали шляхи забезпечення балансу між технічним прогресом та духовним розвитком і вдосконаленням людини.

Особливості підходу Католицької Церкви до етичних проблем технічного процесу та шляхів їх розв'язання аналізуються у працях вітчизняних науковців А. Дякуна, А. Костюка, Н. Петрішін, С. Присухіна, дослідників Українського Католицького університету, зокрема І. Бойко, В. Турчиновського та ін. У монографії С. Присухіна «Поліфонія культури життя: філософсько-богословська спадщина Іоана Павла ІІ в сучасному дискурсі. Релігієзнавчий аспект» досліджуються, зокрема, погляди Іоанна Павла ІІ на вирішальну роль цінностей християнської етики у подоланні проблем технічного прогресу. Турчиновський В. у праці «The Best-Kept Secret of "Digital Omelas" (2022) розглядає етичну ціну технічного прогресу, особливо в галузі праці, коли автоматизація, інтенсифікація, алгоритмізація призводять до посилення експлуатації, зазіхання на людську гідність.

Зарубіжні та вітчизняні науковці велику увагу приділяють дослідженням позиції Католицької Церкви стосовно науково-технічного прогресу та праці, що вказує на актуальність теми. Особливо важливим є дослідження нової стратегії взаємодії людини і техніки, яку пропонує Церква у соціальному вченні. Тому автор у статті підкреслює, що Католицька Церква серед усіх проблем, породжених технічним прогресом, найбільш нагальною вважає проблему в галузі праці. Водночас проведений аналіз дає підстави стверджувати, що

соціальне вчення Католицької Церкви, попри свою нормативну цілісність і виразну гуманістичну спрямованість, потребує подальшої конкретизації щодо сучасних форм технізації праці. Його базові етичні принципи дають змогу окреслити моральні межі технічного прогресу, однак не завжди безпосередньо пояснюють новітні процеси автоматизації, алгоритмізації та посилення залежності людини від технічних систем. Саме тому цей підхід доцільно розглядати не як завершену відповідь на всі сучасні виклики, а як нормативну основу для подальшого соціально-філософського аналізу.

Висновки

Проведений аналіз показав, що у соціальному вченні Католицької Церкви технічний прогрес осмислюється не як самоціль, а як засіб розвитку людини, що має підпорядковуватися принципу пріоритету людської гідності. У межах цього підходу праця розглядається як фундаментальний вимір людського буття, а оцінювання технічного прогресу пов'язується з його здатністю сприяти справедливості, солідарності та гуманізації суспільства.

Водночас встановлено, що соціальне вчення Католицької Церкви формує цілісну нормативну модель етичного осмислення технічного прогресу, яка акцентує відповідальність людини за наслідки технізації та заперечує ідею його самоцінності.

Разом з тим проведений аналіз дає підстави стверджувати, що, попри свою аксіологічну визначеність, цей підхід потребує подальшої конкретизації щодо сучасних форм технізації праці, пов'язаних з автоматизацією, алгоритмізацією та зростанням залежності людини від технічних систем. Саме в цьому полягає його евристичний потенціал і водночас межа безпосередньої застосовності до аналізу сучасних соціально-економічних процесів.

Список літератури

1. Іоанн Павло II. *Redemptor hominis* : енцикліка. Львів : Місіонер, 2008. 76 с.
2. Бенедикт XVI. *Caritas in veritate* : енцикліка про інтегральний людський розвиток у любові і правді. URL: <https://katekhytyka-6.blogspot.com/2018/03/caritas-in-veritate-xvi-2009.html> (дата звернення: 15.02.2026).
Дата першого надходження: 02.02.2026.
Дата прийняття до друку: 25.02.2026.
Дата публікації: 21.04.2026.

Oleksandra Matyukhina

ETHICAL PROBLEMS OF TECHNOLOGICAL PROGRESS IN THE LIGHT OF THE SOCIAL TEACHING OF THE CATHOLIC CHURCH

Introduction. The article examines the ethical dimension of technical progress in contemporary society, focusing on transformations in the sphere of labour and their impact on human dignity and social relations. **The aims and tasks.** The aim of the article is to analyze the social teaching of the Catholic Church regarding ethical challenges caused by technical progress in the sphere of labour. The tasks include identifying key ethical problems and clarifying the principles proposed by the Church for their interpretation. **Research methods.** The methodological framework includes the methods of analysis and synthesis, as well as systemic and phenomenological approaches, which allow interpreting labour as a fundamental dimension of human existence. **Research results.** It is shown that in the social teaching of the Catholic Church, labour is understood as a means of self-realisation and social good, while technical progress is interpreted as an ambivalent process that expands human possibilities but also generates new forms of dependency and ethical risks. The Church insists that labour cannot be reduced to a mere factor of production but must be understood as an expression of human creativity and participation in the common good. **Discussion.** The analysis demonstrates that the Catholic Church emphasizes the necessity of ethical evaluation of technical progress and affirms the priority of human dignity over technique, considering responsibility as a central principle. **Conclusions.** It is concluded that technical progress is not treated as an end in itself but as a means of human development; however, this ethical framework requires further specification in relation to contemporary forms of technisation of labour.

Keywords: spirituality, ethical problems, human dignity, moral values, social teaching of the Catholic Church, work, technological progress.

3. Згречча Е., Спаньйоло А. Дж., Ді П'єро М. Л. Біоетика. Львів : ЛОБФ «Медицина і право», 2007. 670 с.

4. Компендіум соціальної доктрини Церкви. Київ : Кайрос, 2008. 549 с.

5. Присухін С. І. Поліфонія культури життя: філософсько-богословська спадщина Іоана Павла II в сучасному дискурсі: релігійнознавчий аспект. Київ : КНЕУ, 2017. 475 с.

6. II Ватиканський Собор. *Gaudium et spes* : пастирська конституція про Церкву в сучасному світі. URL: https://katekhytyka-6.blogspot.com/p/blog-page_9.html (дата звернення: 01.01.2026).

7. Іоанн Павло II. *Evangelium vitae* : енцикліка про цінність і недоторканність людського життя. URL: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/encykliki/evangelium_1 (дата звернення: 20.01.2026).

8. Іоанн Павло II. *Laborem exercens* : енцикліка про людську працю. URL: http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_14091981_laborem-exercens.html (дата звернення: 05.01.2026).

9. Лев XIII. *Rerum novarum* : енцикліка про становище робітників. URL: <https://www.mop.pl/doc/html/encykliki/Rerum%20novarum.htm> (дата звернення: 25.01.2026).

References

1. Ioann Pavlo II. 2008. *Redemptor hominis* [Redemptor Hominis]. Lviv: Misioner.
2. Benedikt XVI. 2009. *Caritas in veritate* [Charity in Truth]. <https://katekhytyka-6.blogspot.com/2018/03/caritas-in-veritate-xvi-2009.html>. Accessed February 15, 2026.
3. Zhrechcha, Elio, Antonio G. Spanyolo, and Maria L. Di P'iero. 2007. *Bioetyka* [Bioethics]. Lviv: LOBF "Medytsyna i pravo."
4. *Kompendum sotsialnoi doktryny Tserkvy* [Compendium of the Social Doctrine of the Church]. 2008. Kyiv: Kairos.
5. Prysukhin, Serhii. 2017. *Polifoniia kultury zhyttia: filosofovskobohoslovska spadshchyna Yoana Pavla II v suchasnomu dyskursi: relihiieznavchyi aspekt* [Polyphony of the Culture of Life: The Philosophical and Theological Heritage of John Paul II in Contemporary Discourse: Religious Studies Aspect]. Kyiv: KNEU.
6. II Vatykanskyi Sobor. 1965. *Gaudium et spes* [Pastoral Constitution on the Church in the Modern World]. https://katekhytyka-6.blogspot.com/p/blog-page_9.html. Accessed January 1, 2026.
7. Ioann Pavlo II. 1995. *Evangelium vitae* [The Gospel of Life]. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/encykliki/evangelium_1. Accessed January 20, 2026.
8. Ioann Pavlo II. 1981. *Laborem exercens* [On Human Work]. http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_14091981_laborem-exercens.html. Accessed January 5, 2026.
9. Lev XIII. 1891. *Rerum novarum* [On the Condition of Labor]. <https://www.mop.pl/doc/html/encykliki/Rerum%20novarum.htm>. Accessed January 25, 2026.

DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.42.21032>

УДК: 008/394:331:311+314(045)

ЖИТТЄВІ ПРАГНЕННЯ МОЛОДІ ЯК ЧИННИК БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ В ЧАСИ ВІЙНИ**Лариса Осадча**

Національний музей історії України у Другій світовій війні.

Меморіальний комплекс

osadcha.lv@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0003-0797-2788>

Анотація. Дослідження присвячено аналізу життєвих прагнень молоді як чинника безпекової політики в умовах війни. Увагу зосереджено на осмисленні поняття «життєві прагнення» у зв'язку з культурою праці, трудовими очікуваннями та професійними орієнтаціями молодого покоління. Методологічну основу дослідження становить поєднання концептуального, порівняльного та соціологічно-статистичного аналізу. Обґрунтовано, що життєві прагнення молоді, пов'язані з освітою, працею та професійною самореалізацією, мають безпекове значення в умовах війни, оскільки впливають на соціальну стійкість, демографічне відновлення та збереження людського капіталу держави. Встановлено, що українська молодь загалом зберігає високий рівень освітніх і професійних прагнень, виявляє адаптивну мотивацію, здатність переосмислювати життєві стратегії в умовах війни.

Ключові слова: життєві прагнення молоді, культура праці, людський капітал, молодіжна політика, національна безпека.

Вступ

У сучасному суспільстві життєвий простір людини формується переважно у трьох взаємопов'язаних царинах: цифровій комунікації, професійній діяльності та родинному середовищі. Саме вони забезпечують її введення у соціальну реальність, задоволення потреб у належності, взаємодії, самоствердженні та самореалізації. У цьому контексті особливої уваги заслуговує галузь праці як один із ключових механізмів соціалізації, економічного відтворення та конструювання індивідуальної життєвої перспективи.

Значення праці виходить далеко за межі її утилітарного розуміння як засобу забезпечення базових матеріальних потреб. Вона виступає важливим чинником формування соціальної та професійної ідентичності, освітнього і кар'єрного зростання, набуття досвіду самоорганізації та громадянської активності. Водночас стан ринку праці, рівень зайнятості населення, характер трудових амбіцій і професійних орієнтацій є чутливими індикаторами не лише економічного добробуту держави, але також її соціальної стійкості, демографічної відтворюваності та безпекового потенціалу.

В умовах війни цей взаємозв'язок набуває особливої гостроти. Военні загрози, вимушена міграція, руйнування звичних моделей професійної реалізації, трансформація ринку праці та загальна нестабільність істотно впливають на життєві стратегії молодого покоління. За таких обставин життєві прагнення молоді постають не лише як соціально-психологічний або культурний феномен, а як важливий аналітичний показник, що дає змогу оцінити ступінь суспільного оптимізму, готовність до освітнього й професійного саморозвитку, рівень зв'язку індивідуального майбутнього з майбутнім держави.

Особливої значущості ця проблема набуває з огляду на те, що саме молодь є носієм людського капіталу, від якого залежать перспективи повоєнного відновлення країни, її економічної конкурентоспроможності, соціальної консолідації та довготривалої стійкості. Відтак життєві прагнення молоді – це один із чинників національної безпекової політики, оскільки вони відображають готовність молодого покоління здобувати освіту,

інтегруватися у професійне середовище, реалізувати власний потенціал у межах країни та брати участь у її відновленні. У цьому сенсі дослідження життєвих прагнень молоді в умовах війни є важливим для осмислення взаємозв'язку між трудовою мотивацією, соціальною стійкістю, людським капіталом і національною безпекою.

Мета та завдання дослідження

Мета статті – концептуалізація поняття «життєві прагнення» та з'ясування того, у який спосіб життєві прагнення молоді у галузях освіти, праці та професійної самореалізації постають чинником безпекової політики в умовах війни.

Завдання статті такі:

- 1) уточнити зміст поняття «життєві прагнення» у зв'язку з освітою, працею та професійною самореалізацією молоді;
- 2) проаналізувати соціальні і трудові чинники, що впливають на формування життєвих прагнень молодого покоління в умовах війни;
- 3) з'ясувати специфіку життєвих прагнень української молоді як чинника безпекової політики, соціальної стійкості та повоєнного відновлення України.

Методологія дослідження

Методологічну основу статті становить між-дисциплінарний підхід, що поєднує елементи статистичного, соціологічного аналізу та соціокультурної інтерпретації життєвих прагнень молоді. Було застосовано метод концептуального аналізу для уточнення змісту поняття «життєві прагнення» та його співвіднесення з поняттями культури праці, трудових орієнтацій, життєвих стратегій і кар'єрних амбіцій. Порівняльний метод використано для зіставлення особливостей життєвих прагнень молоді в українському та глобальному контекстах. Аналітичний підхід дав змогу розкрити зв'язок між життєвими прагненнями молоді та чинниками соціальної стійкості й безпекової політики в умовах війни.

Результати дослідження

У сучасних умовах війни життєві прагнення молоді набувають особливого значення як чинник, що визначає її поведінкові стратегії, професійні орієнтації та соціальну активність. Для їх аналізу необхідно уточнити зміст цього поняття та окреслити його аналітичний потенціал.